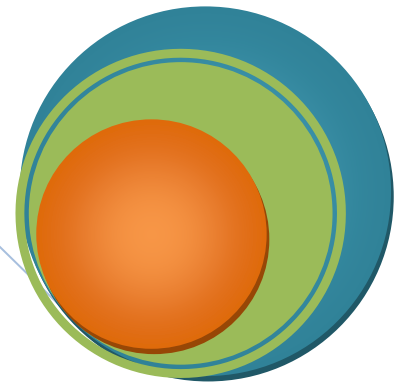


Personalna asistencija-ključ za samostalni život!

Sažetak studije



**Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore
Oktobar, 2014.**

UVOD

Personalna asistencija podrazumijeva pružanje pomoći osobi s invaliditetom (korisniku/ci) od strane druge osobe (asistenta/kinje) za obavljanje aktivnosti koje u svakodnevnom životu ne može obaviti bez pomoći drugog lica, ili bi ih obavljala znatno sporije i uz puno napora. Personalni asistent/kinja je pojedinac koji/a je profesionalno angažovan/a od strane osobe s invaliditetom kako bi joj pomogao/la u zadovoljavanju: ličnih, kućnih i socijalnih potreba¹.

Servis personalne asistencije (PA) omogućava život osoba s invaliditetom po načelima filozofije samostalnog života². Ova prava (načela filozofije samostalnog života) i servis personalne asistencije su međuzavisni, jer nepriznavanjem ovih prava ne bi postojao servis personalne asistencije, koji upravo ima za cilj njihovu realizaciju. „Personalna asistencija predstavlja oruđe za samostalan život.”³

Kada je u pitanju situacija u Crnoj Gori iskustvo Udruženja mladih sa hendikepom Crne Gore (UMHCG) u oblasti personalne asistencije ukazalo je na brojne probleme u definisanju i sprovođenju ovog servisa, koji se odnose na: nepoznavanje i nepoštovanje međunarodnih standarda prilikom uspostavljanja i sprovođenja servisa od strane državnih institucija, jednog broja lokalnih samouprava, donatora i organizacija/pružalaca usluga, kao i na nepostojanje stalne finansijske podrške za njegovu realizaciju od strane državnog i lokalnih budžeta.

Samostalni život je **filozofija pristupa invaliditetu** i potrebama osoba s invaliditetom, koja se u osnovi razlikuje od tradicionalne filozofije rehabilitacije.

Iako se Vlada međunarodnim i domaćim propisima obavezala na finansiranje i sprovođenje servisa personalne asistencije, u praksi ovaj servis i dalje sprovode isključivo NVO putem projekata.⁴ Međutim, mnogi projekti NVO-a najčešće nijesu podrazumijevali servis personalne asistencije, mada su se servisi koji su se njima pružali tako nazivali.

Servisi podrške treba da pomognu u povećanju **nivoa nezavisnosti** osoba s invaliditetom i potpunom ostvarivanju njihovih prava. Oni su jedan od temeljnih segmenata koncepta proširenih prava, a njihova uloga je **pružanje podrške** („žive asistencije“) u zadovoljavanju potreba osoba s invaliditetom u različitim oblastima života. Jedna od najvažnijih oblasti za ostvarivanje pune jednakosti osoba s invaliditetom u društvu je **samostalni život**. Predušlov za ostvarivanje samostalnog života je **servis personalne asistencije**.

Dodatno takva neadekvatna praksa podstaknuta je i normativno, jer se u mnogim dokumentima termin personalna asistencija počeo upotrebljavati i kada se definišu neki drugi, samo po nazivu slični servisi, kod kojih čak u nekim situacijama korisnici nijesu osobe s invaliditetom. Ovo je dovelo do neshvatanja suštine ovog servisa i kod određenog broja donatora, što je često rezultiralo i isključivanjem onih organizacija koje su servis sprovodile po međunarodnim standardima.

Navedeni problemi su nas podstakli da uradimo Studiju koja obuhvata detaljnu analizu domaće normativu i prakse i njenu usklađenost sa međunarodnim garancijama i standardima, i preporuke za unaprijeđenje i adekvatno regulisanje ovog servisa. Iz tog razloga cilj Sažetka studije (Policy brief) je pored izdvajanja ključnih navoda Studije, da se prilikom izrade podzakonskih akata Zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti u definisanju personalne asistencije primijene međunarodni standardi.

¹detalnije o ovom, kao i svim drugim segmentima i poglavljima Sažetka možete pronaći u Studiji <http://umhcg.com/wp-content/uploads/2015/01/Personalna-asistencija-klju%C4%8D-za-samostalni-%C5%BEivot-2.pdf>

²Načela samostalnog života su: pravo na izbor, pravo na odluku, pravo na kontrolu, pravo na odgovornost i pravo na grešku.

³ENIL Definitios Serbian, preuzeto sa: <http://www.enil.eu/wp-content/uploads/2012/05/ENIL-definitions-in-Serbian.docx>;

⁴Informacija o sprovođenju Akcionog plana Strategije za integraciju osoba s invaliditetom u Crnoj Gori za 2012. i 2013. godinu;

MEĐUNARODNO-PRAVNE GARANCIJE I MEĐUNARODNI STANDARDI SERVISA PERSONALNE ASISTENCIJE

Evropska Unija (EU) u Povelji o osnovnim pravima poseban član posvećuje garanciji prava osoba s invaliditetom na uživanje mjera koje doprinose njihovoj inkluziji: „Unija priznaje i poštuje pravo lica s invaliditetom da koriste mjere kojima je cilj osiguranje nezavisnosti, društvene i profesionalne uključenosti i njihovo učešće u životu zajednice.”⁵

Mjere koje doprinose nezavisnosti i punom ostvarivanju ljudskih prava osoba s invaliditetom EU je definisala u Strategiji za osobe s invaliditetom 2010-2020. godine. U tom smislu, EU će pružati podršku aktivnostima na nacionalnom nivou u cilju deinstitucionalizacije i prilagođavanja institucionalnog okvira što će obuhvatiti i razvoj finansiranja servisa personalne asistencije.

Konvencija UN-a o pravima osoba sa invaliditetom⁶ (Konvencija) je najvažniji međunarodni, pravno obavezujući dokument u oblasti ljudskih prava osoba s invaliditetom. Jedan od ključnih članova Konvencije kada su u pitanju servisi podrške je Član 19 – Samostalni život i uključenost u zajednicu. U tom smislu, centralno mjesto zauzima pravo na izbor osoba s invaliditetom, i mjere koje države moraju preduzeti da bi osobe s invaliditetom uživale ovo pravo.

Preduzimanje efektivnih i odgovarajućih mjera za ostvarenje prava na samostalan život je po Konvenciji ljudsko pravo svih osoba s invaliditetom.

U te mjere ubraja se i servis personalne asistencije: “neophodne radi podrške uključenosti i životu osoba s invaliditetom u svojim lokalnim zajednicama i sprječavanja izolacije ili isključenosti iz zajednice”. Pravo na izbor u smislu personalne asistencije podrazumijeva da je na slobodnoj volji osobe s invaliditetom da li će, u kojoj mjeri, na koji način i pod kojim uslovima koristiti ovaj

servis.

Međunarodni standardi su definisani Strasburškom Deklaracijom⁷ 1989. godine od strane predstavnika organizacija osoba s invaliditetom iz više evropskih zemalja (kada je formirana Evropska mreža za samostalni život – ENIL)⁸. Ovaj dokument u 11 tačaka daje osnovne principe (standarde) PA, kao osnove za samostalan život osoba s invaliditetom.

Već u prvoj tački ističe se da je pravo na personalnu asistenciju ljudsko i građansko pravo, te je samim tim kao i sva ostala ljudska prava, neotuđivo i ne može se uslovljavati, a naročito ne tipom ili stepenom invaliditeta.

Osobe s intelektualnim i mentalnim invaliditetom takođe mogu biti korisnici/ce ovog servisa u obimu koji dozvoljava njihova mogućnost za samostalno donošenje odluka. Naime, servis personalne asistencije treba osobama s invaliditetom da pruži podršku za realizaciju odluka za koje kao pravni subjekti mogu snositi odgovornost.

Kako bi se ostvarila prava zagarantovana međunarodnim aktima, servis PA mora da ispunji uslove propisane međunarodnim standardima.

U Tački 3 se navodi da će personalna asistencija “omogućiti korisniku/ci da učestvuje u svakom aspektu života“, uključujući i da zasnjuje porodicu i ispunji sve obaveze vezane za nju. Zato se u Tački 4 ove Deklaracije ističe da usluge PA moraju biti dostupne osobama s invaliditetom “24 sata dnevno, sedam dana u nedjelji, ali i u kratkim intervalima u hitnim slučajevima”. To podrazumijeva da personalni asistent pruža

podršku osobi s invaliditetom u vrijeme, na mjestu i na način koji odredi ona sama. S toga je važno da PA bude angažovan samo kod jedne osobe s invaliditetom (odnos jedan na jedan).

⁵ Član 26 Povelje o osnovnim pravima Evropske Unije (Charter of fundamental rights of European Union), izvorni tekst dostupan na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:EN:PDF>, prevod preuzet sa:

http://arsbih.gov.ba/wp-content/uploads/2014/01/POVELJA_O_OSNOVNIM_PRAVIMA_EVROPSKE_UNIJE.pdf;

⁶Zakon o ratifikaciji Konvencije UN-a o pravima lica sa invaliditetom sa opcionim protokolom, preuzeto sa:

<http://www.mrs.gov.me/ResourceManager/FileDownload.aspx?rid=161710&rType=2&file=ZAKON%20O%20RATIFIKACIJI%20KON.UN.O%20PRAVIMA%20LICA%20SA%20INV.%20SA%20OPCIONIM%20PROTOKOLOM.pdf>

⁷ Preuzeto sa: <http://www.independentliving.org/docs2/enilstrasbourgresolutions.html>;

⁸<http://www.enil.eu/> UMHCG je pridružena članica ENILA od 2011. godine, a od 2012. punopravna članica.

Da bi se omogućio pristup osoba s invaliditetom servisu personalne asistencije u ovom obimu, u Tački 5 i 6 se naglašava da mora biti obezbijeđeno dovoljno finansijskih sredstava za: naknade, poreze i doprinose za personalne asistente, administrativne troškove, kao i savjetovanje, obuku korisnika/ca i asistenata, ukoliko se to smatra potrebnim od strane korisnika/ca.

Poštovanje principa proklamovanih Strasburškom Deklaracijom u sprovođenju servisa personalne asistencije dovodi, ne samo do uživanja prava na samostalan život garantovanog Konvencijom UN-a o pravima osoba s invaliditetom, već i do adekvatnog sprovođenja ostalih servisa što za krajnji rezultat ima poboljšanje položaja osoba s invaliditetom u svim oblastima.

Takođe, finansiranje mora biti zakonski garantovano, bez obzira na izvor finansiranja. To znači da je od izuzetnog značaja “zagarantovati odgovornost na nacionalnom nivou za servis PA, kako bi mu se omogućio jednak pristup na cijeloj teritoriji države”.⁹ Ovim bi se uklonile razlike u obimu i kvalitetu servisa u različitim djelovima zemlje, koje su prouzrokovane nejednakom finansijskom moći ovih djelova.

Deklaracija afirmiše realizaciju prava na izbor osoba s invaliditetom (Tačka 2 i 8): više modela ovog servisa, više nivoa kontrole od strane korisnika/ca i personalnog asistenta po svojoj želji.”

USKLAĐENOST NACIONALNE NORMATIVE SERVISA PERSONALNE ASISTENCIJE SA MEĐUNARODNIM DOKUMENTIMA I STANDARDIMA

Prvi dokument u kome se pominje servis PA je Strategija za integraciju osoba sa invaliditetom Crne Gore za period 2008-2016. godine. Ovaj servis se pominje u dvije od ukupno sedam oblasti - socijalnoj zaštiti i penzijsko-invalidskom osiguranju i obrazovanju.¹⁰ U dvogodišnjim akcionim planovima za sprovođenje ove Strategije servis personalne asistencije se propisuje u oblasti socijalne i dječije zaštite, i to kao pilot projekat NVO-a¹¹. U Akcionom planu za sprovođenje Strategije za period 2008. i 2009. godine bilo je propisano donošenje Zakona o personalnoj asistenciji, što se nije dogodilo, a tek se Akcionim planom za sprovođenje Strategije za period 2014 i 2015. godine predviđa usvajanje standarda za ovaj servis.

Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti (Sl. l. C.G. br. 27/13 od 11.06.2013. g.) je prvi pravni akt u Crnoj Gori koji propisuje uslugu (servis) personalne asistencije. U prava iz socijalne i dječje zaštite ubrajaju se osnovna materijalna davanja i usluge socijalne i dječje zaštite (Član 11). U Članu 60 navode se vrste usluga socijalne i dječje zaštite među kojima su i usluge podrške za život u zajednici, koje se u Članu 62, Stavu 1 definišu kao aktivnosti koje podržavaju boravak korisnika socijalne i dječje zaštite u porodici ili neposrednom okruženju a u koje se ubraja i PA. Ovaj Zakon kao cilj i principe socijalne i dječje zaštite definiše: osnaživanje korisnika/ca za samostalan i produktivan život (Član 4), prevenciju institucionalizacije individualnog pristupa, informisanje o svim podacima koji mogu biti od uticaja za utvrđivanje i zadovoljavanje socijalnih potreba, kao i aktivnog učešća korisnika/ce u kreiranju, izboru i korišćenju prava iz ove oblasti (Član 7). Ove pravne norme su u skladu sa načelom nediskriminacije i podsticanjem nezavisnosti i samostalnog života, zagarantovanim u međunarodnim dokumentima. Ostvarivanje prava na mjere koje treba da osiguraju uživanje ovih prava, kao i samo definisanje mjera u Crnoj Gori nije u potpunosti regulisano u skladu sa međunarodnim standardima.

⁹ Personal assistance services in Europe, str. 7, preuzeto sa <http://www.enil.eu/wp-content/uploads/2012/06/European-Survey-on-Personal-Assistance-Final.pdf>;

¹⁰ Strategija za integraciju osoba sa invaliditetom u Crnoj Gori za period 2008 – 2016. godine, oblasti 8.2 Socijalna zaštita i penzijsko – invalidsko osiguranje i 8.3 Obrazovanje, Mjere, str. 26 i 30, preuzeto sa: <http://www.mrs.gov.me/ResourceManager/FileDownload.aspx?rid=93285&rType=2&file=Strategija%20za%20integraciju%20osoba%20sa%20invaliditetom%20u%20Crnoj%20Gori.pdf>;

¹¹ U Akcionim planovima za period 2010. i 2011. i 2012. i 2013. servis PA je definisan kao pilot projekat NVO-a.

Zakonom nije definisan pojam PA, niti je prepoznata kao ljudsko pravo osoba s invaliditetom. Štaviše, osobe s invaliditetom koje podnesu Zahtjev za ostvarivanje prava na uslugu PA moraće da ispune uslove u pogledu medicinskih indikacija, koje propisuje nadležni organ državne uprave, uz prethodno pribavljeno mišljenje organa državne uprave nadležnog za poslove zdravlja (Član 81 Zakona). Ovakav stav našeg zakonodavca je u suprotnosti sa Konvencijom UN-a o pravima osoba sa invaliditetom i Strasburškom Deklaracijom, koje u središte samostalnog života stavljaju *pravo na izbor osobe s invaliditetom, a PA definišu kao ljudsko pravo*. Takođe, princip aktivnog učešća korisnika/ce u kreiranju, izboru i korišćenju prava iz socijalne i dječje zaštite proklamovanog u Članu 7, Tački 5 Zakona, se znatno ograničava u Članu 85, Stavu 1. Naime, pravo korisnika/ce da neposredno ugovori korišćenje usluge socijalne i dječje zaštite sa njenim pružaocem, pa samim tim i neposredno precizira način, vrijeme i sve ostale uslove pružanja usluge, je dosta ograničeno, jer se ta mogućnost pruža samo korisniku/ci koji/a u cjelosti učestvuje u troškovima iste. Ovim se direktno krše Tačka 2 i 7 Strasburške Deklaracije i član 19 Konvencije UN-a o pravima osoba sa invaliditetom.

Uskraćivanje ljudskih prava (personalne asistencije) zbog neispunjavanja unaprijed utvrđenih uslova, definisanih na osnovu medicinskih indikacija, ne samo što nije u duhu koncepta ljudskih prava, već nije ni u skladu sa principom individualnog pristupa korisniku/ci socijalne i dječje zaštite (Član 7, Tačka 4 Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti).

SERVIS PERSONALNE ASISTENCIJE U LOKALNIM SAMOUPRAVAMA

Servis personalne asistencije se propisuje u mnogim lokalnim strateškim dokumentima, ali u nijednom ne postoji njegova definicija, i često se po svojoj svrsi poistovjećuje sa ostalim servisima.

Uloga tih servisa definisanih ovim dokumentima nije da obezbijede nezavisnost i samostalan život osoba s invaliditetom, već da budu podrška roditelju i/li porodici pri odgajanju djeteta s invaliditetom (pomoć u kući), ili da pruže podršku u različitim angažmanima djeteta ili odrasle osobe s invaliditetom (asistent u nastavi, asistent u radu).

U 10 opština nije usvojen ni Lokalni plan akcije u oblasti invalidnosti (LPAI), niti Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije/razvoj lokalnih socijalnih usluga (LPUSI, pa samim tim nije i propisano sprovođenje servisa koji se nazivaju personalnom asistencijom. Te opštine su: Andrijevića, Budva, Danilovgrad, Kolašin, Plav, Pljevlja, Rožaje, Tivat, Ulcinj i Žabljak. LPAI je usvojen u šest opština, a LPUSI u osam opština. Tri opštine su usvojile oba strateška dokumenta, i to su: Bijelo Polje, Mojkovac i

Nikšić. Opštine koje su usvojile samo LPAI su: Berane, Herceg Novi i Kotor, a opštine koje su usvojile samo LPUSI su: Bar, Cetinje, Plužine, Glavni grad Podgorica i Šavnik.

U tri opštine koje su usvojile samo LPUSI ovim dokumentom, iako su osobe s invaliditetom prepoznate kao ciljna grupa, nije propisano sprovođenje servisa koji se nazivaju personalnom asistencijom.

Kada su u pitanju ostalih pet LPUSI, samo se u dva dokumenta - Glavnog grada Podgorice i Opštine Mojkovac – propisuje sprovođenje servisa PA u pravom smislu te riječi.

U ostala tri LPUSI propisuje se sprovođenje servisa asistencije u radu i personalne asistencije, što pokazuje nerazlikovanje ova dva servisa – opštine Bar, Bijelo Polje i Nikšić. Takođe u LPUSI Opštine Bijelo Polje u dijelu koji se odnose na pokrenute

programe i servise koji imaju potencijal da prerastu u socijalne servise prepoznaje se nerazlikovanje servisa PA i pomoć u kući.

U većini LPAI - njih četiri - propisuje se sprovođenje servisa asistencije u nastavi koji se naziva personalnom asistencijom, što pokazuje poistovjećivanje ova dva servisa. Ovi LPAI su usvojeni u opštinama: Bijelo Polje, Herceg Novi, Mojkovac i Nikšić. U LPAI Opštine Kotor se propisuje formiranje službe personalnih asistenata i gestovnih tumača, kao jedinstvenog servisa, što odražava nerazlikovanje servisa PA i servisa gestovnih tumača.

U samo jednom Lokalnom planu akcije u oblasti invalidnosti (od ukupno njih šest) sprovođenje servisa personalne asistencije se propisuje na adekvatan način, i to u LPAI Opštine Berane.

Projekti NVO, kao jedinih pružalaca usluge PA, su najčešće podržavani od strane: Zavoda za zapošljavanje Crne Gore, Komisije za raspodjelu dijela prihoda od igara na sreću, Opštinskih Komisija za raspodjelu sredstava, Sistema UN-a u Crnoj Gori – UNDP i Fonda za aktivno građanstvo – fAKT.

Po podacima koje smo dobili u 7 opština – Andrijevića, Budva, Danilovgrad, Kolašin, Kotor, Plužine i Šavnik nije sproveden nijedan servis koji se nazivao servisom personalne asistencije.

Rezultati istraživanja koje smo sprovedeli pokazuju da je u poslednjih pet godina na teritoriji Crne Gore sprovedeno svega 17 projekata servisa personalne asistencije, koje je sprovedelo 7 nevladinih organizacija.

paraplegičara Bijelo Polje i Mojkovac (jedan projekat podržan od UNDP-a), Udruženje za podršku osobama sa invaliditetom Bijelo Polje (tri projekta podržana od Komisije za raspodjelu dijela prihoda od igara na sreću), Udruženje paraplegičara Pljevlja (tri projekta, prvi podržan od USAID/ort-a a ostala dva od Komisije za raspodjelu dijela prihoda od igara na sreću) i Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore (tri projekta, prvi podržan od fAKT-a, ostala dva od Komisije za raspodjelu dijela prihoda od igara na sreću).

Rezultati istraživanja su takođe pokazali da je 14 projekata koje su sprovele tri organizacije osoba s invaliditetom samo djelimično podrazumijevalo i servis personalne asistencije, dok se većina aktivnosti

Zavod za zapošljavanje Crne Gore je kroz program Javnog rada podržao 100 projekta 22 NVO u okviru kojih su se sprovodili servisi koji su se nazivali personalnom asistencijom. Među 22 NVO koje su podržane jedna je organizacija je osoba s invaliditetom (Udruženje hendikepiranih "Srce" iz Mojkovca) i jedna humanitarna organizacija (Caritas Barske nadbiskupije) dok su ostalih 20 NVO udruženja roditelja djece s invaliditetom. Ovi projekti nijesu podrazumijevali sprovođenje servisa personalne asistencije, već drugih servisa koji su se tako nazivali.

Te projekte realizovale su: Organizacija slijepih za Nikšić, Šavnik i Plužine i Udruženje "Plegija" Nikšić (dva projekta podržana od fAKT-a i UNDP-a), Udruženje osoba sa hendikepom Berane (pet projekata podržani od Opštine Berane), Udruženje

odnosilo na pomoć u kući i tretman fizioteraputa. Ovi projekti su bili podržani od Komisije za raspodjelu dijela prihoda od igara na sreću (osam projekata), Opštine Berane (tri projekta), Glavnog grada Podgorica (kofinansiranje šest projekata), Opština Bijelo Polje (tri projekta).

Prema podacima koje smo dobili od opština Tuzi i Herceg Novi ove dvije opštine su pružale jednokratne pomoći za pokrivanje troškova personalne asistencije i to Opština Tuzi za 86 lica, a opština Herceg Novi za jedno lice u kontinuitetu

pet godina.¹²

Ukupno je za projekte koji se nijesu odnosili na servis personalne asistencije, već na sve prethodno pomenute servise: asistencija u nastavi, pomoć u kući, aktivnosti dnevnih boravaka, fizioterapeutski i drugi tretmani, i servis geronto domaćica utrošeno 1.581.294,30€, od čega je preko 1.500.000,00€ finansijska podrška od Zavoda za zapošljavanje Crne Gore.

servis PA ili neki drugi sa elementima personalne asistencije.

Za dvije organizacije osoba s invaliditetom: Humanitarno društvo slijepih i civilnih invalida rata Tivat i Udruženje paraplegičara Nikšić koje su sprovele tri projekta, a koje je takođe podržao Zavod za zapošljavanje Crne Gore, kroz program "Javni rad" na osnovu raspoloživih informacija iz izvještaja nijesmo mogli zaključiti da li je realizovan

¹²UMHCG je sve navedene podatke, kao što je detaljno navedeno u Studiji dobio pomoću Zahtjeva za slobodan pristup informaciji i dopisa. Samim tim u potpunosti smo odgovorni za vjerodostojnost u analizi dobijenih informacija i procjenu i razvrstavanje servisa (personalna asistencija vs. drugi servisi), međutim moramo istaći da s obzirom da od pet subjekata nijesmo dobili odgovor na Zahtjev, niti je do završetka realizacije projekta postupljeno po žalbi ne možemo tvrditi da su podaci o broju projekata, bili oni projekti PA ili drugih servisa, konačni.

ZAKLJUČAK

Normativno nedefinisanje pojma personalne asistencije i poistovjećivanje ovog servisa sa drugim servisima podrške, čija je funkcija da omogući nesmetano funkcionisanje i inkluziju osoba s invaliditetom u drugim sferama života (asistencija u radu i asistencija u nastavi) ili da pruže podršku roditelju djeteta s invaliditetom (pomoć u kući) podstaklo je situaciju u praksi koja je neodrživa i često ide na štetu samih korisnika servisa, posebno odraslih osoba s invaliditetom. Vrlo često se u praksi dešavalo da donatori, i sami nijesu upoznati sa principima i standardima u sprovođenju servisa PA, pa iz tog razloga pruže podršku organizacijama i drugim pružaocima usluga koji realizuju druge servise, a da pritom one organizacije koje realizuju servis PA u skladu sa međunarodnom praksom budu uskraćene za podršku.

Cilj Studije, pa potom i Sažetka nije bio da ukaže na to da je servis PA jedini potrebani najvažniji servis za osobe s invaliditetom, već naprotiv da ponudi najbolje rješenje kako bi svi pomenuti servisi bili pravilno definisani, sprovedeni u praksi i tako postizali najveći mogući nivo rezultata.

Uvođenje usluge personalne asistencije u Zakonu o socijalnoj i dječijoj zaštiti obećava bolju finansijsku održivost i podršku državnog i lokalnog budžeta u budućnosti. Pošto ni ovaj dokument ne nudi definiciju ovog servisa njegovo regulisanje u podzakonskim aktima će biti od odlučujućeg značaja za dalje sprovođenje ovog servisa i omogućavanje samostalnog života osoba s invaliditetom. Principi Zakona o

socijalnoj i dječijoj zaštiti su u najvećoj mjeri u skladu sa međunarodno pravnim garancijama i međunarodnim standardima servisa personalne asistencije. Međutim, personalna asistencija nije prepoznata kao ljudsko pravo osoba s invaliditetom, kao što je to slučaj u Konvenciji UN-a o pravima osoba sa invaliditetom. Štaviše neke zakonske odredbe koje propisuju uslove i način ostvarivanja prava iz oblasti socijalne i dječije zaštite su u suprotnosti i sa principima samog Zakona. U tom smislu u daljem periodu pomenute ograničavajuće norme neophodno je tumačiti u duhu međunarodnih dokumenata i standarda.

PREPORUKE

Kada je riječ o konkretnim aspektima prava na personalnu asistenciju, kao i samom shvatanju pojma "personalna asistencija", kako u normativi tako i u praksi, situacija u Crnoj Gori je zabrinjavajuća, te su u tom pogledu potrebna određena unapređenja. Ona bi se mogla postići, prije svega, uvršćivanjem međunarodnih standarda servisa personalne asistencije u podzakonske akte Zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti kroz usvajanje sledećih preporuka:

Donijeti poseban Pravilnik o bližim uslovima za pružanje i korišćenje, normativima i minimalnim standardima usluge personalne asistencije.

∞ S obzirom na složenost i značaj regulisanja servisa personalne asistencije u skladu sa međunarodnim standardima i garancijama iz međunarodnih dokumenata, neophodno je propisati standarde ovog servisa u posebnom aktu. Imajući u vidu da inicijativa NVO-a za donošenje Zakona o personalnoj asistenciji nije usvojena, mora se donijeti poseban podzakonski akt koji će detaljno regulisati ovaj servis.

Dati definiciju servisa usluge personalne asistencije u kojoj se ističe da je njena funkcija omogućavanje samostalnog života poslovno sposobnom korisniku/ci.

∞ Definisavanje ovog servisa u skladu sa međunarodnim standardima je preduslov za njegovo adekvatno regulisanje i sprovođenje u praksi, imajući posebno u vidu da je nepostojanje definicije u normativi dovelo do nepravilnog sprovođenja ovog servisa u praksi.

Propisati zadatke personalne asistencije.

∞ Zadaci koje personalni asistent obavlja trebaju detaljno da budu propisani Pravilnikom, kako se ne bi nastavila praksa poistovjećivanja ovog servisa sa drugim servisima koji pružaju drugačiji vid podrške. Ti zadaci su: pomoć pri zadovoljavanju ličnih potreba korisnika/ca (održavanje lične higijene, oblačenje, transferi, hranjenje i sl.), pomoć pri zadovoljavanju kućnih potreba (održavanje higijene domaćinstva, kuvanje i sl.) kao i pomoć pri zadovoljavanju socijalnih potreba (odlasci na putovanja, šoping, banku, šetnje, posjete: prijateljima, kulturnim i zabavnim događajima, doktoru i sl.).

Normirati kontrolu servisa usluge od strane korisnika/ce.

∞ Rezultat izvršenja zadataka personalnog asistenta je samostalno svakodnevno funkcionisanje osobe s invaliditetom, te se s toga oni moraju obavljati u vrijeme, na mjestu i na način koje odredi korisnik/ca personalne asistencije. Da bi ovo bilo moguće korisnik/ca mora kontrolisati i upravljati ovim servisom. Ova kontrola je nemoguća bez sledećih aspekata:

Korisnik/ca treba da neposredno ugovara pružanje usluge personalne asistencije.

∞ Kako ovaj servis treba da omogući uživanje prava na izbor i pravo na kontrolu od strane osobe s invaliditetom, osnovni preduslov za ostvarivanje ovog cilja je da sam/a korisnik/ca odredi u kojoj mjeri, pod kojim uslovima i na koji način će koristiti ovaj servis, tj. da on sam ugovori pružanje ovog servisa.

Jedan asistent može biti angažovan samo kod jednog korisnika - Princip jedan na jedan.

∞ Da bi personalni asistent mogao biti na raspolaganju na mjestu i u vrijeme kada to korisnik/ca odredi, treba propisati da on/ona može biti profesionalno angažovan/a samo kod jedne osobe s invaliditetom.

Osoba s invaliditetom bira i obučava personalnog asistenta, koji ne može biti član porodice.

∞ Kako bi se omogućilo da personalni asistent obavlja zadatke na način koji odredi korisnik/ca, mora se normirati da osoba s invaliditetom sama bira personalnog asistenta, međutim, da on/ona ne smije biti član uže porodice. Zbog i dalje veoma prisutnih patrijarhalnih odnosa u porodici i ograničavanja slobode izbora osobama s invaliditetom najčešće od strane njihovih najbližih srodnika, u Crnoj Gori je nemoguće uspostaviti odnos poslodavac-zaposleni između člana porodice i

osobe s invaliditetom.

Propisati adekvatne uslove za ostvarenje prava na uslugu personalne asistencije.

∞ Vrsta i stepen invaliditeta ne bi trebalo da imaju odlučujući uticaj na priznavanje ili uskraćivanje ovog prava, niti po međunarodnim standardima niti po principu individualnog pristupa korisniku/ci socijalne i dječije zaštite (Član 7, Tačka 4 Zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti). U tom smislu oni se ne bi smjeli propisati kao uslov za dobijanje personalne asistencije. Pravilnikom treba propisati i individualne potrebe, motive i aktivnosti zbog kojih se traži personalna asistencija kao uslov za ostvarenje prava na ovu uslugu. Ovim bi se omogućilo da se ovaj servis pruži pojedincima koji će ga koristiti u skladu sa njegovom ulogom i načelima filozofije samostalnog života.

Ne propisivati minimalni broj sati personalne asistencije.

∞ Za omogućavanje samostalnog života osobe s invaliditetom nije relevantna činjenica koliko sati PA joj je potrebno. Zbog toga se ne bi smio propisati minimalan broj sati personalne asistencije potreban za priznavanje prava na ovaj servis, a maksimalan bi podrazumijevao podršku od 24 sata dnevno, 7 dana u nedelji. Izuzetno, u slučajevima kada je to neophodno, moglo bi se priznati pravo na duplu asistenciju (više od 24 sata dnevno).

Odgovornost za finansiranje usluge treba da bude na državi (državni budžet).

∞ Imajući u vidu da su finansijska sredstva većine od opština u Crnoj Gori relativno mala, za finansiranje servisa personalne asistencije treba da bude odgovorna država, te isto treba propisati Pravilnikom oslanjajući se na odredbe Člana 154 i 156 Zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti. Za korisnika/cu koji/a bi koristio/la servis PA sredstva koja bi dobijao/la na ime njege i pomoći drugog lica bi se preusmjeravala za finansiranje ovog servisa.

